Gemeente Amsterdam

Raadsbrief

Aan	De gemeenteraad van Amsterdam
Datum	12 januari 2022
Portefeuille	Openbare Orde en Veiligheid
Portefeuillehouder	Femke Halsema
Behandeld door	OOV, 5.1.2,e @amsterdam.nl
Onderwerp	De Samen voor Nederland demonstratie van 2 januari 2022

Geachte leden van de gemeenteraad,

Op zondag 2 januari jongstleden heeft een demonstratie tegen de coronamaatregelen onder de naam 'Samen voor Nederland' plaatsgevonden in Amsterdam. Bij hoge uitzondering heb ik deze demonstratie van tevoren verboden. Met deze brief wil ik u hierover uitleg geven en u meer inzicht bieden in het spanningsveld waarin de Amsterdamse driehoek opereert bij de voorbereiding van, en tijdens demonstraties gedurende de coronapandemie.

Beperkingen aan een demonstratie

Demonstraties zijn ingevolge de Wet Openbare Manifestaties (WOM), zoals u weet, een aan de burgers van dit land gegeven recht. En dat is niet voor niets. Aangezien demonstraties zich ook tegen de overheidsmacht en het (lokale) gezag kunnen richten en burgers zich te allen tijde moeten kunnen uiten, kan datzelfde gezag slechts een beperkt aantal voorwaarden stellen, en alleen in het uiterste geval ontbinden of zelfs verbieden. In de wet zijn deze omschreven als beperkingen 'ter bescherming van de gezondheid, in het belang van het verkeer en ter bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden'.

In gewone, coronavrije tijden betekent dit dat in Amsterdam demonstraties door een beperkte politiemacht (de zogenaamde vredeseenheden) worden begeleid. Extra politieoptreden is er over het algemeen enkel als verkeersknooppunten worden geblokkeerd of als er (vermoedens van) wanordelijkheden zijn.

Sinds corona is de demonstratievrijheid beperkt door de zorg voor besmetting en wordt 'bescherming van de gezondheid' in het hele land gebruikt om voorwaarden te stellen, demonstraties te ontbinden en in een uitzonderlijk geval te verbieden. In de meeste gevallen is dat niet nodig en ondernemen organisatoren zelf stappen om gezondheidsrisico's te beperken. Organisatoren verzorgen een livestream, maximeren de aantallen deelnemers en plaatsen stippen op anderhalve meter zodat de demonstranten afstand van elkaar kunnen bewaren.

Bij demonstraties tegen de coronamaatregelen loopt dat vaak anders. De opgelegde beperkingen ter bescherming van de gezondheid vormen namelijk tegelijkertijd de inhoudelijke kern van het

protest: men demonstreert tegen de coronamaatregelen en tegen de inperking van vrijheden. Beperkingen ter bescherming van de volksgezondheid die worden opgelegd door het lokale gezag worden lang niet altijd geaccepteerd en deelnemers aan de demonstraties weigeren zich geregeld te conformeren aan de voorschriften die worden opgelegd. Hier wordt het spanningsveld voor het lokale gezag helder: enerzijds dient ze het grondrecht zoveel mogelijk te faciliteren en zo min mogelijk te beperken, anderzijds is ze belast met het beschermen van de volksgezondheid en het zoveel mogelijk beperken van de verspreiding van COVID19.

Informatiebeeld 'Samen voor Nederland'
Deze zelfde dynamiek was manifest bij de Samen voor Nederland demonstratie van 2 januari 2022. De organisator gaf aan 25.000 deelnemers te verwachten en de politie achtte een dergelijke opkomst realistisch. Met een dergelijk aantal zou de anderhalve meter niet gehandhaafd kunnen worden op het Museumplein, wat door de GGD/GHOR als een risico voor de volksgezondheid wordt beschouwd. Daarbij is niet alleen de gezondheid van de deelnemers van de demonstratie in het geding maar bij verdere verspreiding van het virus kunnen veel meer personen een risico lopen en wordt de zorg ook mogelijk extra belast.
Ervaringen uit het verleden met dezelfde organisator waren niet altijd even goed. De meeste demonstraties zijn weliswaar ordelijk verlopen, maar de organisator slaagde er vaak onvoldoende in de geldende coronaregels na te laten leven en er werd daar bovendien te weinig initiatief toe genomen.

In eerste instantie oordeelde de driehoek dat de demonstratie van Samen voor Nederland de ruimte moest krijgen, maar zijn er wel in het belang van de gezondheid en de openbare orde beperkingen gesteld. In afwijking op het landelijke voorschrift dat slechts 2 personen zich gezamenlijk op straat mogen bevinden, is op basis van een inschatting van de politie het maximaal aantal personen op het Museumplein op 3500 gesteld waardoor anderhalve meter in acht kon worden genomen. Daarnaast diende de demonstratie statisch te zijn om eveneens de anderhalve meter te waarborgen Daarbij werd de maximale duur vastgesteld op twee uur om interpersoonlijke contacten die tot verspreiding van corona leiden zoveel mogelijk te beperken.

In meerdere contacten heeft de organisatie aan de politie en de gemeente aangegeven zich niet naar deze voorschriften te voegen. Hij heeft op facebook een filmpje geplaatst waarin hij oproept massaal naar de demonstratie te komen, gezamenlijk een route te lopen en liet hij na melding te maken van de grenzen die de driehoek heeft gesteld. Ook na een nieuw en dringend beroep op de organisator liet deze weten geen enkel voorschrift op te volgen en de confrontatie te willen aangaan.
Bovendien bleek in de dagen voor 2 januari dat niet alleen vredelievende demonstranten naar het Museumplein wilden komen. De politie had sterke aanwijzingen dat o.a. zogenaamde defendgroepen en voetbalhooligans de demonstratie wilden gebruiken om geweld te plegen..
Aangezien de driehoek niet tot afspraken met de organisator kon komen werd de vrees voor de volksgezondheid en wanordelijkheden groter en had ik geen andere mogelijkheid meer dan de demonstratie te verbieden.

Op 2 januari was een Veiligheidsrisicogebied van kracht voor het Museumplein en directe omgeving. Het informatiebeeld van politie gaf aan dat veel mensen ondanks het verbod wilden demonstreren. Onder andere landelijke volksvertegenwoordigers riepen op naar de verboden demonstratie locatie op het Museumplein te gaan. Optreden tegen relschoppers houdt ook risico's in voor de overige demonstranten en de politie; het is dan van groot belang hen vroegtijdig te onderkennen en te kunnen weren van een al verboden demonstratie.

Verloop van de demonstratie
In de ochtend van 2 januari 2022 zijn in verschillende gemeenten door lokale politie-eenheden leden van defendgroepen gezien die zich richting Amsterdam wilden begeven. Rond 11:00 werd op de snelweg bij de A4 een auto staande gehouden met daarin drie personen die onderweg waren naar Amsterdam en bivakmutsen bij zich droegen. Een van hen is aangehouden voor het meedragen van een machete. Bij het preventief fouilleren rond het Museumplein zijn in de loop van de dag meerdere aanhoudingen verricht voor verboden wapenbezit, het meedragen van zwaar vuurwerk en het niet meewerken aan identificatie. Omstreeks 11:30 stonden er al honderden mensen op het Museumplein, en groeide het aantal zeer snel. De politie schat in dat er rond 12:15 ruim 2.500 mensen op het Museumplein aanwezig waren, een kwartier later was die inschatting al toegenomen naar 4.500.

De politie wees toen al geruime tijd aanwezigen erop dat de deelname aan de demonstratie overtreding van de Wet openbare manifestaties betekende. De sfeer richting de politie was echter vijandig, de demonstranten lieten zich moeilijk aanspreken en vorderingen om het Museumplein te verlaten werden niet opgevolgd. Ook de coronaregels werden genegeerd. Om 12:30 besloot de Amsterdamse driehoek dat de situatie onverantwoorde risico's voor de volksgezondheid inhield en heb ik besloten de het Museumplein te laten ontruimen.

De ontruiming viel samen met het begin van een niet toegestane mars in de richting van het Westerpark waar enige tijd later een manifestatie van Forum voor Democratie zou plaatsvinden. In plaats van zich te spreiden en huiswaarts te keren, verzamelden mensen zich in de Van Baerlestraat. Korte tijd is de kop van de groep geblokkeerd ter hoogte van de Paulus Potterstraat. Aangezien men vanaf het Museumplein om het ezelsoor heen moest kon de staart van de stoet niet zien dat de kop al werd tegengehouden. Daardoor ontstond een verstopping van mensen, en zou het terugduwen van de volledige menigte een gevaar voor de demonstranten betekenen. Hoewel de demonstranten in overtreding waren en al lange tijd wisten dat de demonstratie en de optocht niet waren toegestaan, heeft de driehoek moeten besluiten dat de veiligheid van de demonstranten in het geding zou raken en besloten hen door te laten.
Bij de blokkade ter hoogte van de Paulus Potterstraat is door enkele demonstranten geweld gebruikt tegen de politie waarbij enkele agenten gewond zijn geraakt. Daarop heeft de politiegeweld aangewend (o.a. inzet politiehond) en enkele aanhoudingen verricht.

Vanaf 14.00 uur zou een toegestane demonstratie van Forum voor Democratie plaatsvinden in het Westerpark. Met de organisator zijn goede afspraken gemaakt over de voorwaarden waaronder de demonstratie kon plaatsvinden, onder andere over het maximaal aantal deelnemers (2.000), het hebben van een eigen ordedienst en het opvolgen van de coronamaatregelen inclusief het zetten van stippen om de anderhalve meter te waarborgen.

De demonstratieve optocht door de stad heeft ruim anderhalf uur in beslag genomen en her en der tot opstoppingen geleid, met name bij de smalle bruggen die toegang geven tot het Westerpark.

Gedurende de tocht verzamelde zich ter hoogte van het Haarlemmerplein een groep Antifa demonstranten met het kennelijke doel een tegendemonstratie te houden. Op mijn aanwijzing heeft de politie een alternatieve demonstratielocatie op hoor- en zichtafstand aangewezen waarmee confrontatie met de stoet van 'Samen voor Nederland' kon worden vermeden. De Antifa demonstranten waren echter verdwenen voordat dit bericht hen kon bereiken.
De organisatie van de demonstratie van Forum voor Democratie was door de politie geïnformeerd dat zich een grote groep demonstranten bij hen zou voegen. Ook is Forum voor Democratie gewezen op hun verantwoordelijkheid dit in goede banen te leiden. Door de toestroom werden de van tevoren gemaakte afspraken overtreden. Om escalatie te vermijden en vanwege de beperkte duur van de manifestatie heeft de driehoek besloten deze ongemoeid te laten.

Tot slot
In Amsterdam vinden jaarlijks 1500 kleine en grote demonstraties plaats. Onze democratie is sterk, juist omdat het is toegestaan om op een provocerende en luidruchtige manier je mening te uiten. De politie faciliteert deze demonstraties en heeft daarin nu de moeilijke taak om onder zware omstandigheden de openbare orde te handhaven. De politie verdient grote waardering voor de beheerste wijze waarop dit gebeurt. Als zich dan toch een incident voordoet waarbij (individuele) politieagenten zijn betrokken, zijn er controlemechanismen die zowel de rechten van demonstranten als die van politieagenten beschermen.
Zoals bekend heeft de politie ter hoogte van de Paulus Potterstraat tegen een verdachte opgetreden met behulp van een politiehond. Dit heeft internationale aandacht gekregen, zeker nadat VN-rapporteur Nils Melzer op basis van social mediaberichten hier scherp over heeft geoordeeld. Inmiddels heb ik de rapporteur in een brief gewezen op het beheerste en rechtstatelijke optreden van de Amsterdamse politie bij demonstraties, het belang om bij een incident op basis van gedegen en gewogen informatie te oordelen en verzekerd van onze vanzelfsprekende bereidheid tot ondersteuning mocht hij tot een onderzoek besluiten.

Het spanningsveld tussen het faciliteren van het demonstratierecht enerzijds, en het beschermen van de volksgezondheid en zoveel mogelijk beperken van de verspreiding van COVID19 anderzijds, stelt het gezag voor een ingewikkelde opgave. Proportionaliteit in optreden is daarbij altijd het leidende beginsel.

Van de organisatie van demonstraties mag worden verlangd dat zij de demonstranten goed informeren over de geldende beperkingen en er naar vermogen aan bijdragen dat deze worden nageleefd. Demonstranten en gezag delen namelijk het democratische belang om demonstraties vreedzaam en met een zo klein mogelijke inzet van politie te kunnen laten plaatsvinden, ook en juist in deze moeilijke coronatijd.

Hoogachtend,

Femke Halsema
Burgemeester van Amsterdam